

औद्योगिक सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी करणाऱ्या कारखान्यांना “नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य” नावे देण्यात यावयाचा पुरस्कार-निकष-निवड व कार्यपद्धती.

महाराष्ट्र शासन
उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एफएसी-२०१८/प्र.क्र. ५५२/कामगार-४
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक: ०८ मार्च, २०२३.

वाचा -

- १) शासन निर्णय समक्रमांक दि.२४.०१.२०१९.
- २) संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, मुंबई यांचा दि.२४.०२.२०२३ रोजीचा प्रस्ताव.

प्रस्तावना :-

औद्योगिक कामगारांना उत्तम स्वास्थ्य, सुरक्षितता व कल्याणकारी योजनांचा लाभ मिळावा यासाठी महाराष्ट्र शासन सतत प्रयत्नशील आहे. यामध्ये कारखाना व्यवस्थापनाचाही सहभाग मोलाचा आहे. ही बाब लक्षात घेऊन कारखाना व्यवस्थापनानेही स्वयंस्फूर्तीने सुरक्षा कार्य संस्कृतीचे पालन करणे आवश्यक आहे. यासाठी कारखाना व्यवस्थापनास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून काही उपाययोजना करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते. याचा एक भाग म्हणून औद्योगिक सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी योजना या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी करणाऱ्या कारखान्यांचा पुरस्कार देऊन गौरव करण्यानुषंगाने पुरस्काराची कार्यपद्धती व रुपरेषा व तदनुषंगिक सर्व बाबी निश्चित करून तसेच दि.२४.०१.२०१९ रोजीचा शासन निर्णय अधिक्रमित करून याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

दिनांक ४ मार्च हा दिवस राष्ट्रीय सुरक्षा दिन म्हणून साजरा करण्यात येतो. त्याचे औचित्य साधून औद्योगिक सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी योजना या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी करणाऱ्या कारखान्यांना “नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य” या नावाने पुरस्कार देण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. सदर पुरस्काराकरीता निवड करण्याकरिता ठरविण्यात आलेले निकष, पुरस्कारांची कार्यपद्धती, पुरस्कारार्थींची निवड करण्यासाठी निवड समिती, यासाठी या शासन निर्णयात अंतर्भुत करण्यात आले असून ते खालीलप्रमाणे आहेत:-

१. पुरस्कार स्पर्धेत भाग घेण्यासाठीच्या अटी व शर्ती

- १) महाराष्ट्रातील कारखाने अधिनियमाखालील नोंदणीकृत कारखाने या स्पर्धेत भाग घेऊ शकतात.
- २) कारखान्यातील उत्पादन प्रक्रिया पुरस्काराच्या वर्षापूर्वी कमीत कमी तीन कॅलेंडर वर्षांपूर्वी चालू झालेली असणे आवश्यक आहे, तसेच कारखान्यास कायमस्वरूपी परवाना प्राप्त झालेला असावा.
- ३) भाग घेणाऱ्या कारखान्यांनी विहित नमुन्यातील अर्ज निश्चित केलेल्या कालावधीत सादर करणे आवश्यक आहे.
- ४) अर्जासोबत खालीलप्रमाणे प्रवेश शुल्क भरणे आवश्यक राहिल.

- अ) २५० पर्यंत कामगार संख्या असणारे कारखाने -- रुपये १५००/-
 ब) २५१ ते ५०० पर्यंत कामगार संख्या असणारे कारखाने -- रुपये २०००/-
 क) ५०१ ते १००० पर्यंत कामगार संख्या असणारे कारखाने -- रुपये ३०००/-
 ड) १००० पेक्षा जास्त कामगार संख्या असणारे कारखाने -- रुपये ४५००/-

सदर शुल्क ०२३०, कामगार व सेवायोजन, ८००, इतर जमा रकमा, (०१) इतर जमा रकमा, (०१)(०१) इतर जमा रकमा (०२३००१०७) या जमेच्या लेखाशीर्षाखाली ऑनलाईन पद्धतीने जमा करण्यात यावे.

- ५) कारखान्याचे “धोकादायक” व “धोकादायक नसणारे” कारखाने असे दोन गट करण्यात येतील. प्रत्येक गटामध्ये २५० पर्यंत कामगार असणारे कारखाने, २५१ व ५०० पर्यंत कामगार असणारे कारखाने, ५०१ ते १००० पर्यंत कामगार असणारे कारखाने व १००० पेक्षा जास्त कामगार असणारे कारखाने असे चार प्रवर्ग करण्यात येतील.
- ६) स्पर्धेसाठी अर्ज स्विकारणे, विभागीय समित्यांने त्यांचे मुल्यांकन करणे, राज्यस्तरीय समितीने अंतिम मुल्यांकन करून विजेत्यांचे नांव निश्चित करणे याबाबतचे सविस्तर वेळापत्रक संचालक औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य हे या विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करतील.

२. पुरस्काराचे नाव व स्वरूप -

प्रत्येक प्रवर्गातील पुरस्कार खालीलप्रमाणे असतील.

गट १ - धोकादायक कारखाने

प्रवर्ग	पुरस्काराचे नांव व स्वरूप		
प्रवर्ग १ २५० पर्यंत कामगार असलेले कारखाने	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - प्रथम पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग १ सुवर्ण पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - द्वितीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग १ रजत पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - तृतीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग १ कांस्य पदक व प्रमाणपत्र
प्रवर्ग २ २५१ ते ५०० पर्यंत कामगार असलेले कारखाने	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - प्रथम पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग २ सुवर्ण पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - द्वितीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग २ रजत पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - तृतीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग २ कांस्य पदक व प्रमाणपत्र
प्रवर्ग ३ ५०१ ते १००० पर्यंत कामगार असलेले कारखाने	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - प्रथम पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ३ सुवर्ण पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - द्वितीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ३ रजत पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - तृतीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ३ कांस्य पदक व प्रमाणपत्र

प्रवर्ग ४ १००१ किंवा त्यापेक्षा जास्त कामगार असलेले कारखाने	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - प्रथम पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ४ सुवर्ण पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - द्वितीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ४ रजत पदक व प्रमाणपत्र	नारायण मेघाजी लोखंडे औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य - तृतीय पुरस्कार गट १ - प्रवर्ग ४ कांस्य पदक व प्रमाणपत्र
--	--	--	---

गट २ - धोकादायक नसलेले कारखाने

[illegible]

३. पुरस्कारासाठी कारखान्यांची निवड करण्यासाठी गठीत समिती व तिची कार्यकक्षा-

- १) औद्योगिक सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी योजना या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी करणाऱ्या कारखान्यांची निवड करण्यासाठी खालीलप्रमाणे राज्यस्तरावर निवड समिती गठीत करण्यात येत आहे :-

अध्यक्ष - प्रधान सचिव (कामगार), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सदस्य- संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, मुंबई.

सदस्य - संचालक, राष्ट्रीय सुरक्षा परिषद, मुंबई.

सदस्य - संचालक (सुरक्षा), कारखाना सलाह सेवा एवं श्रम संस्थान महानिदेशालय, व्यवसायी सुरक्षा और स्वास्थ्य भवन, सायन, मुंबई.

सदस्य सचिव - अपर संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, मुंबई.

- २) संचालक औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य या संचालनालयाच्या प्रत्येक विभागाकरीता मूल्यमापन समिती गठीत करतील.
- ३) संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय यांचेकडे अर्ज स्विकारण्यात येऊन, कारखान्यांकडून प्राप्त झालेले अर्ज कारखाना ज्या विभागात आहे, त्या विभागाच्या मूल्यमापन समितीकडे पाठविण्याची कार्यवाही संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय यांचेकडून करण्यात येईल.
- ४) अर्जाची प्राथमिक छाननी व मूल्यमापनासाठी विभागीय स्तरावरील मूल्यमापन समिती संबंधित कारखान्यांना भेटी देऊन त्यांचे मूल्यमापन करतील व त्यांचे अहवाल संचालकांनी निश्चित केल्याप्रमाणे राज्यस्तरीय निवड समितीकडे निर्णयार्थ पाठवतील. मूल्यमापन समिती सोबत प्रपत्र २ च्या मार्गदर्शक सूचनानुसार १०० पैकी गुण देईल.
- ५) राज्यस्तरीय निवड समिती प्रत्येक प्रवर्गातील गुणानुक्रमाने पाच कारखान्यांची निवड करील. या पाच कारखान्यांना राज्यस्तरीय निवड समितीपुढे संबंधित कारखान्यातील सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी योजना याबाबत केलेल्या उल्लेखनीय कामासंबंधी सादरीकरण करावे लागेल.
- ६) राज्यस्तरीय निवड समिती कारखान्याच्या सादरीकरणास १० पैकी गुण देईल. तसेच मूल्यांकन समितीने दिलेल्या गुणांची छाननी राज्यस्तरीय निवड समिती करेल. अशा प्रकारे मूल्यांकन समितीने दिलेले गुण व राज्यस्तरीय निवड समितीचे गुण असे मिळून राज्यस्तरीय निवड समिती अंतिम गुण निश्चित करून प्रत्येक प्रवर्गात बक्षिसपात्र ३ कारखान्यांची नावे निश्चित करेल व आवश्यक वाटल्यास प्रत्येक प्रवर्गात एक उत्तेजनार्थ बक्षिस म्हणून प्रमाणपत्र देण्याचा निर्णय घेईल. प्राप्त अर्जाची संख्या विचारात घेऊन बक्षिसांची संख्या कमी/जास्त करण्याचा अधिकार राज्य निवड समितीस राहिल.
- ७) राज्यस्तरीय निवड समिती पुरस्कार विजेत्या कारखान्यांची नावे घोषित करतील व त्याप्रमाणे संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई हे बक्षिस वितरण सोहळा आयोजित करतील.

४. कारखान्यास पुरस्कार स्पर्धेत भाग घेण्याचा प्रवेश अर्ज प्रपत्र "अ" प्रमाणे असेल. तसेच मूल्यमापन समितीसाठी मार्गदर्शक सूचना प्रपत्र "ब" प्रमाणे असतील.

५. औद्योगिक सुरक्षा, आरोग्य व कल्याणकारी योजना या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी करणाऱ्या कारखान्यांच्या पुरस्काराकरीता तसेच आयोजित करावयाच्या बक्षिस समारंभ इ. प्रयोजनार्थ होणारा खर्च संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय यांनी त्यांच्या कार्यालयीन खर्चामधून भागवावा.
६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२३०३०८१७३५०७०९१० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.
- महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(दिपक पोळळे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मुख्यमंत्र्यांचे सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. उप मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, उप मुख्यमंत्री कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा.मंत्री (कामगार), यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) मा.अपर मुख्य सचिव (उद्योग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) मा. प्रधान सचिव (कामगार) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ८) आयुक्त (कामगार), कामगार आयुक्तालय, कामगार भवन, बांद्रा(पू.) मुंबई-५१.
- ९) संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, मुंबई.
- १०) उप सचिव (कामगार-४) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) संचालक, राष्ट्रीय सुरक्षा परिषद, मुंबई.
- १२) संचालक (सुरक्षा), कारखाना सलाह सेवा एवं श्रम संस्थान महानिदेशालय, व्यवसायी सुरक्षा और स्वास्थ्य भवन, सायन, मुंबई.
- १३) महालेखापाल (लेखा परीक्षा व लेखा अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१ व २, मुंबई/नागपूर.
- १४) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई यांना विनंती आहे की, प्रस्तुत शासन निर्णयाला व्यापक प्रसिद्धी देण्यात यावी.
- १५) अपर संचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, मुंबई.
- १६) निवडनस्ती (कामगार-४), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रपत्र अ

**ENTRY FORM FOR SHRI NARAYAN MEGHAJI LOKHANDE INDUSTRIAL SAFETY AND
HEALTH AWARD – ----- (Year)**

(1)	Name & Address of Factory								
(2)	Contact person name, Mobile No. & mail id								
(3)	Permanent Licence No. under Factories Act & Renewed upto Year								
(4)	Maximum number of workers for which factory is holding license under Factories Act								
(5)	Type of Factory [Hazardous as per Section 2(cb) of Factories Act, 1948 & Rule 2(O) of M.F.R., 1963 or Other]	Hazardous/Other							
(6)	Year wise manhours worked including Contract & other types workers	Year	Y 1		Y 2		Y 3		
		Manhours worked							
Safety									
(7)	Year wise reportable accidents & man days lost.	Year	Y 1		Y 2		Y 3		
			No.	Mandays lost	No.	Mandays lost	No.	Mandays lost	
		Fatal Accidents							
		Serious Accidents Causing partial or total disablement							
		Total							
(8)	Year wise accident severity rate	Year	Y 1		Y 2		Y 3		
		Severity Rate	(S 1)		(S 2)		(S 3)		
(9)	Average accident severity rate for 3 years = $S = (S1+S2+S3) / 3$								
(10)	Year wise accident frequency rate	Year	Y 1		Y 2		Y 3		
		Frequency Rate	(F 1)		(F 2)		(F 3)		
(11)	Average accident frequency rate for 3 years = $F = (F1+F2+F3) / 3$								
(12)	Largest accident free period during previous 3 years	From ----- to -----							
(13)	Year wise dangerous occurrences	Year	Y 1		Y 2		Y 3		
		Number of Occurrences							

(14)	Year wise frequency rate of dangerous occurrence	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Frequency rate	(d 1)	(d 2)	(d 3)
(15)	Average frequency rate of dangerous occurrence = $D = \frac{(d1+d2+d3)}{3}$				
(16)	Year wise Date of Safety Audit	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Date			
(17)	Year wise Date of Plant testing	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Date			
(18)	If applicable year wise Name of Safety Officer	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Name of safety officer			
Health					
(19)	Year wise date of Medical Examination by Certifying Surgeon	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Date			
(20)	If applicable year wise name of Medical Officer appointed	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Name of medical officer			
(21)	Year wise Occupational diseases reported & Frequency rate	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Number of occupational diseases reported			
		Frequency rate	(O 1)	(O 2)	(O 3)
(22)	Average Frequency rate of occupational disease = $O = \frac{(O1 + O2 + O3)}{3}$				
Welfare					
(23)	If applicable Year wise Name of qualified Welfare Officer	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Name of Welfare Officer			
(24)	If applicable whether canteen/lunch room provided	Year	Y 1	Y 2	Y 3
		Yes/No			

Note1-For definitions and calculation of accidents statistics refer IS 3786-1983

- a. Severity rate = $\frac{\text{mandays lost due to reportable accidents}}{\text{Manhours worked}} \times 1000000$
- b. Frequency rate = $\frac{\text{Number of reportable accidents}}{\text{Manhours worked}} \times 1000000$

c. Man days lost in case of fatal accident shall be taken as 6000

Note 2- Factory will not be consider for award if –

- a. Applies under wrong 'type' of factory as given at clause 4 of this application.
- b. Factory does not pay necessary entry fee as specified in this government resolution.
- c. All information as per this application form is not submitted.

Note 3 - Data required in this application is for 3 years preceding the year for which award is being given. Which is mentioned as Y1, Y2, Y3 in this application form.

Signature of
Occupier/Manager of Factory
with seal

(**Note**- Required fees shall be paid online through <https://gras.mahakosh.gov.in> system only.

प्रपत्र - “ब”

मुल्यमापन समितीस मार्गदर्शक सूचना

राज्यस्तरीय निवड समिती प्रत्येक विभागात एक मुल्यमापन समिती गठीत करेल. अशी समिती स्पर्धेत भाग घेतलेल्या कारखान्यास पूर्वसूचना देऊन भेट देईल व अर्जात भरलेल्या माहितीची खातरजमा करेल व १०० पैकी खालीलप्रमाणे गुण देऊन निवड समितीस अहवाल सादर करेल.

१) सेफ्टी विभाग-कमाल गुण ८०

अ) अनु.क्र.(९) साठी कमाल ३० गुण -

$$\text{कारखान्याचे गुण} = 30 - \frac{S \times 30}{\text{Maximum Severity rate} - \text{Minimum Severity Rate}}$$

ब) अनु. क्र. (११) साठी कमाल १३ गुण -

$$\text{कारखान्याचे गुण} = 13 - \frac{F \times 13}{\text{Maximum Severity rate} - \text{Minimum Severity Rate}}$$

क) अनु. क्र. (१२) साठी कमाल १८ गुण -

$$\text{कारखान्याचे गुण} = \text{अपघातरहित कालावधी (पूर्ण महिने)} \times ०.५$$

ड) अनु. क्र. (१५) साठी कमाल १० गुण -

$$\text{कारखान्याचे गुण} = 10 - \frac{D \times 10}{\text{Maximum Frequency rate} - \text{Minimum Frequency Rate}}$$

इ) अनु. क्र. (१६) साठी कमाल ३ गुण -

मागील तीन वर्षांत एक वेळ शासन मान्यताप्राप्त सुरक्षा लेखा परीक्षकाकडून सुरक्षा लेखा परीक्षण केले असल्यास ३ गुण अन्यथा ० गुण

ई) अनु. क्र. (१७) साठी कमाल ३ गुण -

एक कॅलेंडर वर्षी प्लॉट टेस्टिंग केले असल्यास १ गुण याप्रमाणे मुल्यांकन करावे.

उ) अनु. क्र. (१८) -कमाल ३ गुण -

एक पूर्ण कॅलेंडर वर्षात सुरक्षा अधिकारी कार्यरत असल्यास १ गुण याप्रमाणे मूल्यांकन करावे.

२) आरोग्य विभाग कमाल गुण - १४

अ) अनु. क्र. (१९) साठी कमाल ३ गुण -

एक वर्ष सर्टीफाईंग सर्जनकडून वैद्यकीय तपासणी झाली असल्यास १ गुण याप्रमाणे गुण द्यावेत.

ब) अनु. क्र. (२०) - कमाल ३ गुण -

सलग एक कॅलेंडर वर्ष पात्र वैद्यकीय अधिकाऱ्याची नेमणुक व कार्यरत असल्यास १ गुण याप्रमाणे गुण द्यावेत.

क) अनु. क्र. (२२) साठी कमाल ८ गुण -

कारखान्याचे गुण = 8 -

$O \times 8$

Maximum Frequency rate - Minimum Frequency Rate

३) कल्याणकारी योजना - कमाल ६ गुण

अ) अनु. क्र. (२३) - कमाल ३ गुण -

एक कॅलेंडर वर्ष पात्र वेल्फेअर अधिकारी कार्यरत असल्यास १ गुण याप्रमाणे गुण द्यावेत.

ब) अनु. क्र. (२४) - कमाल ३ गुण -

एक कॅलेंडर वर्षात महाराष्ट्र कारखाने नियम, १९६३ प्रमाणे कॅन्टीन सुविधा असल्यास १ गुण याप्रमाणे गुण द्यावेत.

टीप -

१. Sevirity Rate व Frequency Rate च्या Maximum व Minimum Values राज्य निवड समितीकडून मुल्यमापन समितीस कळविण्यात येतील.
२. एखादी बाब दिलेल्या कारखान्यास लागू नसेल व पूर्तताही नसेल तर शुन्य गुण द्यावेत. तसेच एखादी बाब लागू नसतानाही पूर्तता असेल तर पूर्ण गुण द्यावेत.